

93853

378 (497.2)(0.026.2) + 271.

БИБЛИОТЕКА

КАНОНИЧЕН
ПЪТЕПОКАЗАТЕЛ

В Зографската издателска поредица
Библиотека • Каноничен пътепоказател •
се публикуват изворни текстове и трудове
по канонично и църковно право, както и по
въпроси за отношенията Църква – държава

БИБЛИОТЕКА - УНСС
Инв. №

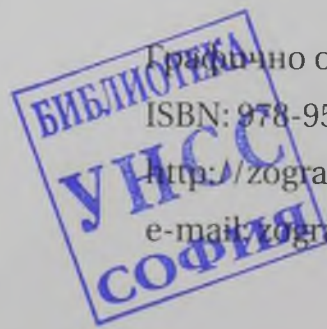

120000134261

Гражданскоправен статут на Българската православна църква

© Зографска света обител, 2024
© Фондация „Наследство на Зографската света обител“, 2024
© Мария Петкова Къосева, автор
Богословска редакция: Александър Смочевски

Всички права са запазени. Забранени са възпроизвеждането,
препечатването и преводът на настоящата книга или на каквото и
да е части от нея без изричното съгласие на автора и на издателя.

Графично оформление: Милена Вълнарова
ISBN: 978-954-770-480-0
<http://zografnasledstvo.com>
e-mail: zograf.nasledstvo@gmail.com

Мария П. Кьосева

Гражданскоправен статус на Българската православна църква

Зографски манастир

• Света Гора •

2024

Съдържание

Предговор	16
Увод на български език	25
Увод на руски език	38
Увод на английски език	51

Глава I

Обща характеристика на Българската православна църква и историческо развитие на гражданскоправния ѝ статус. Сравнително-правен преглед на Православни църкви в други държави	63
---	-----------

§ 1. Понятието „църква“ и обща характеристика на Българската православна църква	64
--	-----------

1. Понятието „църква“	64
2. Обща характеристика на Българската православна църква	72
2.1. Предварителни бележки	72
2.2. Член на Съборната (Вселенската) църква	73
2.3. Автокефална (самоуправляваща се) църква със статус на Патриаршия	76
2.4. Една, единна и единствена	80
2.5. Институционален изразител и представител на традиционното източноправославно вероизповедание в Република България	82
2.6. Правоприемник на Българската екзархия	84

§ 2. Историческо развитие на гражданскоправния статус на Българската православна църква	86
--	-----------

1. Гражданскоправен статус на Българската православна църква в Средновековна България	86
2. Гражданскоправен статус на Българската православна църква в периода 1870 – 1944 г.	99
2.1. Възстановяването на Българската православна църква под името „Българска екзархия“ със султанския ферман от 1870 г.	99
2.2. Екзархийският устав за управление на Българската православна църква под името „Българска екзархия“ от 1871 г.	108

Съдържание

2.3. Правна уредба на отношенията между Българската православна църква и Българската държава според Търновската конституция и Екзархийския устав, приспособен към Княжеството	114
3. Правно положение на Българската православна църква в периода от 9 септември 1944 г. до края на 2001 г.	124
3.1. БПЦ в периода от 1944 до 1989 г.	124
3.2. БПЦ в периода от 1989 до 2001 г.	131
§ 3. Конституционни и законови модели на църковно-държавни отношения и правен статус на православни църкви в други държави (сравнително-правен преглед)	136
1. Конституционен модел на отношенията на държавата с Православната църква и други вероизповедания в Гърция	136
2. Конституционна уредба и правосубектност на Кипърската църква според Органическият ѝ устав	141
3. Конституционен и законов статус на Руската православна църква и религиозните организации	144
4. Правен статус на Румънската православна църква като вероизповедание според конституционната и законова уредба	150
§ 4. Правна уредба на Българската православна църква – Българска Патриаршия като представител на източноправославното вероизповедание и другите вероизповедания	154
1. Конституционна уредба	154
2. Международноправна уредба	155
3. Специално законодателство – Закон за вероизповеданията	155
4. Общо законодателство	156
5. Автономно (канонично) право	156
§ 5. Конституционни понятия и конституционни принципи за статуса на Българската православна църква – Българска Патриаршия и другите вероизповедания	163
1. Понятиен апарат	163
2. Конституционни принципи	166

Глава II

Правосубектност на Българската православна църква – Българска Патриаршия 181

§ 1. Мястото на Българската православна църква – Българска Патриаршия като субект на правото сред системите за възникване на юридическите лица 182

1. Понятието „правосубектност“ и БПЦ – БП като субект на правото 182
2. Системи за възникване на юридическите лица 185
3. Възникване и признаване на юридически лица ex lege като една от системите за съществуване на юридическите лица 188

§ 2. Българската православна църква – Българска Патриаршия като юридическо лице според Закона за вероизповеданията. Правосубектност на местните поделения 192

1. Признаването на Българската православна църква – Българска Патриаршия за юридическо лице ex lege 192
2. Разграничение между понятията „правосубектност на Поместна православна църква“ и „правосубектност на местните поделения на Българската православна църква – Българска Патриаршия“ 201
3. Правосубектност на местните поделения на БПЦ – БП – митрополии, църкви и манастири 203
4. Допълнителна аргументация за конституционностъобразност на признаването на БПЦ – БП като юридическо лице по силата на закона 227

§ 3. Българската православна църква – Българска Патриаршия – юридическо лице на частното право 232

1. Съотношението между частно и публично право и мястото на църковното право в правната система 232
2. Модели на съществуване на държавно-църковни отношения – църквите като субекти на публичното и на частното право 238
3. Правното положение на БПЦ – БП като юридическо лице на частното право 242

§ 4. Българската православна църква като корпоративно юридическо лице 251

Съдържание

1. Юридическите лица според критерия – наличие или отсъствие на членствено правоотношение	251
2. Църквата като корпорация	255
3. Определяне на Българската православна църква като корпорация или учреждение	265
4. Особенности на корпоративната природа на БПЦ – БП като юридическо лице според нейния Устав	283
5. Корпоративната природа на Църквата и Решението на Европейския съд по правата на човека – Страсбург по повод отделилите се от Единството на БПЦ – БП	293
§ 5. Приложими ли са „преобразуването“ и „прекратяването“ за Българската православна църква – Българска Патриаршия	302
1. Понятията „преобразуване“, „прекратяване“, „ликвидация“ и „заличаване“	302
2. Съотношението на факторите време, вечност и идентичност с понятията „преобразуване“ и „прекратяване“, „ликвидация“ и „заличаване“ за Църквата	304
3. Допустими ли са „преобразуването“, „прекратяването“, „ликвидацията“ и „заличаването“ спрямо БПЦ – БП като централизирана религиозна институция?	305
4. Приложимост на прекратяването, преобразуването и ликвидацията при правосубектните местни поделения на БПЦ – БП – митрополии, църкви и манастири	313
§ 6. Българската православна църква – Българска Патриаршия и други юридически лица	324
1. БПЦ – БП и другите вероизповедания	324
2. БПЦ – БП и юридическите лица с нестопанска цел	332
3. БПЦ – БП и търговските дружества	338
Глава III	
Правен идентитет на Българската православна църква – Българска Патриаршия	345
§ 1. Защо правен идентитет?	346
§ 2. Наименование	353
§ 3. Седалище и адрес на управление	363

§ 4. Националност на Българската православна църква – Българска Патриаршия като юридическо лице	366
§ 5. Верско убеждение	371
§ 6. Уставът – „конституцията“ на Българската православна църква – Българска Патриаршия	378
1. Значението на вътрешно-устройствените актове за юридическите лица и теории за тяхната правна същност	378
2. Обща характеристика на Устава на БПЦ – БП	384
3. Правна същност на Устава на БПЦ – БП	393
§ 7. Устройство, органи на управление и представителство на Българската православна църква – Българска Патриаршия	411
1. Диоцез на Българската православна църква – Българска Патриаршия	411
1.1. Обща характеристика	411
1.2. Епархии	413
1.3. Духовна околия	417
1.4. Енории	419
2. Централни органи на управление и представителство на Българската православна църква – Българска Патриаршия	422
2.1. Основни принципи, върху които се изграждат органите на църковната власт	422
2.1.1. Общи положения	422
2.1.2. Принцип за единство	425
2.1.3. Йерархичен принцип	426
2.1.4. Принцип на съборност	428
2.1.5. Принципи на пожизненост и мандатност	430
2.2. Църковен събор	433
2.2.1. Обща характеристика	433
2.2.2. Състав на Църковния събор	435
2.2.3. Мандат, конституиране, сесии, заседания и органи на Църковния събор	440
2.2.4. Правомощия на Църковния събор	446
2.3. Светият Синод – орган на върховно управление на Българската православна църква – Българска Патриаршия	448
2.3.1. Обща характеристика	448

2.3.2. Заседания, кворум и мнозинство	450
2.3.3. Правомощия на Светия Синод	453
2.4. Българският патриарх – представител на Българската православна църква – Българска Патриаршия	458
2.4.1. Каноничен и правен статут на Българския патриарх	458
2.4.2. Избиране на Български патриарх – Патриаршески избирателен църковен събор	465
2.4.2.1. Специфики при избора на Български патриарх	465
2.4.2.2. Състав на Патриаршеския избирателен църковен събор	468
2.4.2.3. Етапи в избирателната процедура за избор на Български патриарх	472
2.4.2.3.1. Временно ръководство на Светия Синод от старшия митрополит по митрополитско служение при вдовство на Патриаршеския престол	472
2.4.2.3.2. Представителство на БПЦ – БП от наместник-председателя на Светия Синод	474
2.4.2.3.3. Избирането на представители на епархиите в Патриаршеския избирателен църковен събор	481
2.4.2.3.4. Избиране от Светия Синод на трима епархийски митрополити – кандидати за патриаршеския престол	485
2.4.2.3.5. Провеждане на избора на Български патриарх от Патриаршеския избирателен църковен събор като заключителна и окончателна фаза от избирателната процедура	488
2.4.2.4. Недопустимост на оспорване на избора на Български патриарх по държавно-съдебен ред	489
2.4.3. Правомощия на Българския патриарх	494
3. Органи на правосубектните местни поделения на Българската православна църква – Българска Патриаршия	497
3.1. Епархийски митрополит като управителен и представителен орган на митрополията като юридическо лице. Епархийски съвет	497
3.1.1. Каноничен и правен статут на епархийския митрополит	497

3.1.2. Избор на епархийски митрополит	499
3.1.3. Правомощия на епархийския митрополит и Епархийския съвет и взаимодействието им	502
3.2. Църковните настоятелства и енорийските свещеници като органи на управление и представителство на църквите като юридически лица	506
3.2.1. Правно положение	506
3.2.2. Избор на членове на църковните настоятелства	509
3.2.3. Правомощия на църковните настоятелства	511
3.3. Манастирски събори и игумени на манастири като управителни и представителни органи на манастирите като юридически лица	513
3.3.1. Правно положение на манастирския събор и игумена на манастира	513
3.3.2. Избор на игумен/игуменка	516
3.3.3. Правомощия на манастирския събор	517
4. Многостепенност на изборите при конституирането на органите в Българската православна църква – Българска Патриаршия. Епархийски избиратели	519
5. Изводи	526
 § 8. Имущество на Българската православна църква – Българска Патриаршия	 529
1. Правно положение на църковното имущество според свещените канони и Преданието на Църквата	529
2. Субект на църковната собственост	532
3. Правно положение на църковното имущество според действащата правна уредба	535
4. Специални правила относно имуществото на Българската православна църква – Българска Патриаршия според нейния Устав	543
4.1. Понятията „църковно имущество“, „църковни имоти“ и „църковна собственост на недвижими имоти“	543
4.2. Специален режим на сделки на разпореждане и управление с църковни имоти	547
5. Особеното правно положение на православните храмове и параклиси	554
Заклучение	563

Съдържание

Приложения

Приложение 1

Протокол с условията за вдигане на българската схизма (1945) 574

Приложение 2

Патриаршески и синоден томос за предоставяне на автокефалия на Поместната православна църква в България (1945) 576

Приложение 3

Писмо на вселенския патриарх Атинагор до Българската църква относно патриаршеското и синодно решение за въздигането ѝ в патриаршия (1961) 580

Приложение 4

Писмо на директора на Дирекция „Вероизповедания“ към Министерския съвет на Република България за анулиране на каноничния избор на патриарх Максим (1992) 583

Приложение 5

Решения на Светия Разширен и Надюрисдикционен всеправославен събор в София (1998) 586

Приложение 6

Комюнике на Всеправославната работна среща в София (2009) 593

Приложение 7

Конституция на Република България 596

Приложение 8

Решение № 5 от 11 юни 1992 г. на КС на РБ по к.г. № 11/1992 г. 598

Приложение 9

Решение № 2 от 18 февруари 1998 г. на КС на РБ по к.г. № 15/1997 г. 608

Приложение 10

Решение № 12 от 15 юли 2003 г. на КС на РБ по к.г. № 3/2003 г. 612

Приложение 11

Закон за вероизповеданията 646

Приложение 12

Дело „Светия Синод на Българската православна църква (митрополит Инокентий) и други срещу България“ на ЕСПЧ, 22 януари 2009 г. 671

Приложение 13

Дело „Светия Синод на Българската православна църква (митрополит Инокентий) и други срещу България“ на ЕСПЧ, 16 септември 2010 г. 728

Приложение 14

Тълкувателно решение № 1 от 23 ноември 2010 г. на Върховния касационен съд на Република България	751
---	-----

Приложение 15

Устав на Българската православна църква – Българска Патриаршия	759
---	-----

Използвана литература	861
Използвани чужди закони	880
Съдържание на руски език	882
Съдържание на английски език	892
Използвани съкращения	901

Трудът е съобразен със законодателството към 30 юни 2023 г.